

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

Procés reflexiu de 3 experiències d'aprenentatge servei de la Fundació Catalana de l'Esplai per l'equip educatiu

Aplicació de la rúbrica d'avaluació

Graell, Mariona
Universidad Internacional de Catalunya
Facultat d'Educació
Calle Immaculada 22, (08017) Barcelona
mgraell@uic.es

Fuentes, Mariana
Universidad Internacional de Catalunya
Facultat de Educación
Calle Immaculada 22, (08017) Barcelona
mafuentes@uic.es

Quirós, Carolina
Universitat de Barcelona
Facultat d'Educació
Pg. de la Vall d'Hebron, 171 08035 Barcelona
cquiros@ub.edu

Fuertes Camacho, M. Teresa
Universidad Internacional de Catalunya
Facultad de Educación
Calle Immaculada 22, (08017) Barcelona
tfuertes@uic.es

Ramón, Anna
Universitat de Vic
Universitat Central de Catalunya
C. Sagrada Família, 7. 08500 Vic
anna.ramon@uvic.cat

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

Escardíbul, Susagna
Departament d'Esplais
Àrea d'Accions i programes educatius i socials
Fundació Catalana de l'Esplai
Carrer Riu Anoia 42-54, (08820) El Prat de Llobregat
sescardibul@fundaesplai.org

Mena, Cecília
Universidad Internacional de Catalunya
Facultat d'Educació
Calle Immaculada 22, (08017) Barcelona
ep102584@uic.es

Pica, Silvia
Universidad Internacional de Catalunya
Facultat d'Educació
Calle Immaculada 22, (08017) Barcelona
ei096332@uic.es

1. RESUM:

Aquesta comunicació presenta el procés reflexiu que han seguit l'equip d'educadors de tres esplais que han desenvolupat tres ApS durant els últims tres anys al Baix Llobregat; a Pubilla Casas-Can Vidalet amb el projecte Curtmetratge, a Tricycle amb Somriu i a Espurnes amb Patis Vius. L'estudi analític-comprensiu permet mostrar l'aplicació i anàlisi de rúbrica d'avaluació d'ApS com a procés reflexiu, tot seguit pels equips així com la valoració que se'n genera.

2. ABSTRACT:

This paper introduces the reflective process that has been done by the educator team of the 3 Esplais which have developed three SL projects for the last three years in Baix Llobregat; in Pubilla Casas-Can Vidalet with the project Curtmetratge, in Tricycle with Somriu and in Espurnes with Patis Vius. The comprehensive analytical study allows to show the practise and the analysis of the SL evaluation rubric as a reflexive process, all followed for the team and the evaluation that it creative.

3. PARAULES CLAU: 4-6

aprenentatge servei, educació no formal, reflexió, avaluació

ESPais D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

4. KEYWORDS: 4-6

Service learning, reflection, non-formal education, assessment

5. DESENVOLUPAMENT:

INTRODUCCIÓ

Darrerament els projectes d'aprenentatge servei han estat estudiant-se des de diferents òptiques. A partir de diferents recerques que s'han realitzat al llarg d'aquest últims anys es pot constatar que l'aprenentatge servei s'ha anat instal·lant en els processos educatius i participatius dels nostres centres educatius, tant formals com no formals, de les organitzacions socials o de les Universitats (Batlle, 2013). De les primeres recerques a Catalunya sobre l'Aprenentatge Servei, es podrien nombrar les etnografies (Martín & Rubio, 2006) que es van realitzar per tal de mostrar experiències ja existents en el nostre territori, reconeixent les activitats pedagògiques en aquesta línia, i així aproximar una definició segons el que es realitza i es fa a Catalunya (Puig, 2009). L'aprenentatge servei és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulats en el qual els participants es formen tot treballant sobre necessitats reals de l'entorn amb l'objectiu de millorar-lo (Puig, Batlle, Bosch & Palos, 2006, p.22). Per tant, una activitat educativa que s'enllaça amb la comunitat a partir de les seves necessitats reals i de la intenció de buscar possibles solucions a partir d'accions concretes. Aquest fet fa que es vinculin diferents entitats i organitzacions del territori, no només educatives, que tinguin la voluntat de millorar l'entorn. Tot un conjunt d'experiències documentades provinents principalment del lleure que han inspirat i animat, en els últims anys a treballar en l'àmbit de l'educació formal esdevenint així objecte d'estudi. Però, què ha passat amb els projectes de l'àmbit no formal? Com s'estan desenvolupant? Aquesta recerca es centra en estudiar tres centres de la Fundació Catalana de l'Esplai del Baix Llobregat.

METODOLOGIA

En aquesta comunicació es volen mostrar els primers resultats de l'estudi diagnòstic comprensiu, i en concret del procés d'avaluació que ha sorgit arran de l'aplicació de la rúbrica d'ApS (Puig, 2015), on es poden veure quins canvis han esdevingut des de l'anàlisi individual al grupal i les reflexions que se'n deriven. S'ha realitzat a partir de la pràctica reflexiva (Schön, 1992), una metodologia de formació en la que els principals elements per iniciar-la són les experiències dels educadors, per tant, abans han rebut formació en relació a les experiències que imparteixen. Aquest model permet, a més a més aprofundir en el coneixement de la matèria, en la didàctica i en la pedagogia, que el participant es faci conscient de la seva pràctica

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

educativa i converteixi la reflexió en la pràctica i sobre la pràctica en un àmbit que l'integrarà en el seu dia a dia. El procediment és l'anàlisi de les pròpies accions pedagògiques, reflexionant sobre elles, compartint les reflexions i construir conjuntament propostes de millora (Páez y Puig, 2013). La necessitat i importància de compartir les reflexions suggereixen que la millor manera de treballar la pràctica reflexiva és en grups reduïts, conduïts per un expert, tot i que siguin dominats per relacions comunicatives simètriques. Aquests grups reduïts passaran a considerar-se comunitats d'aprenentatge on impera un clima de confiança per tal que els participants puguin construir coneixements, a partir de cicles sistemàtics de reflexió. En aquest sentit, el principal objectiu de la pràctica reflexiva és transformar la pràctica diària en un procés d'investigació-acció amb la finalitat de millorar sobre aquesta mateixa pràctica (Domingo Roget, 2013; Bisquerra Alzina, 2004).

PARTICIPANTS

En el marc del desenvolupament del projecte de recerca, es van seleccionar tres centres a través de mostreig intencional complint els següents criteris d'inclusió: que faci més de 4 anys consecutius que participen en projectes ApS, que siguin centres amb bones pràctiques i que sigui fàcil l'accessibilitat a tots els participants. Els tres centres finalment seleccionats són: Espurnes, Pubilla Casas, Tricycle de la Fundació Catalana de l'Esplai del Baix Llobregat. Per poder avaluar des d'una perspectiva aplicada de l'ApS s'han seleccionat tres projectes ApS que són els següents: Patis Vius d'Espurnes, Curtmetratge de Pubilla Casas i Som Riu de Tricycle. Els participants subjectes d'aquest estudi són cinc monitors de cadascun dels tres centres esplais que estan vinculats als projectes, és a dir, un total de 15 persones.

El primer projecte, Patis Vius, consisteix en la remodelació dels patis de l'esplai per convertir-los en un espai més atractiu per als infants i obert a tota la ciutadania. En aquesta experiència hi participen tots els infants i joves de l'esplai. El segon projecte, Curtmetratge, té l'objectiu de crear amb el grup de joves un curtmetratge de temàtica social. Aquest producte es mostra en diversos centres educatius i socials amb l'objectiu de crear consciència i d'aconseguir la reflexió dels espectadors al voltant d'una temàtica concreta. Per últim el projecte SomRiu és un projecte de custòdia del territori del riu Llobregat a l'altura de Sant Joan Despí en el qual els joves han de mantenir, netejar i reforestar l'ecosistema que envolta el riu.

RECOLLIDA DE DADES

L'anàlisi que s'ha fet segueix el següent procés: aplicació individual de la rúbrica; buidatge conjunt pels participants; i reflexió i deliberació conjunta dels resultats definitius del projecte d'ApS de cada esplai plasmats en la rúbrica per un possible disseny per a la seva nova aplicació.

Primerament, i de manera individual cada membre de l'equip realitza la rúbrica a partir de la

ESP AIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

descripció que té cada dinamisme (necessitats, servei, sentit del servei, aprenentatge, participació, treball en grup, reflexió, reconeixement, avaluació, partenariat i consolidació en el centre) en base a quatre nivells de concreció. En aquest moment és fonamental que prenguin consciència que el nivell més baix no mostra que és un projecte fluix d'ApS. És simplement un moment que permet ubicar i descriure el projecte en els paràmetres que presenta la rúbrica. Una vegada s'ha fet la rúbrica individualment, es fa un buidatge, demanant què és el que ha respòs cada component del grup, primer numèricament i després s'inicia la conversa per a cada dinamisme. Cadascú explica els motius pels quals puntua aquell dinamisme d'aquella forma, els altres van apuntant els motius. Per últim, s'inicia un debat fins arribar a un acord conjunt del nivell en el que es troba cada dinamisme en el projecte. També es reflexiona sobre el disseny original del projecte, com ha evolucionat i quina és la seva valoració final. Les percepcions individuals pretenen aflorar creences i reflexionar sobre les accions concretes de cada educador sobre l'experiència d'ApS, projectant així una influència sobre la futura acció educativa. A partir d'aquest espai es plantegen els possibles canvis i millores que el projecte pot tenir en properes aplicacions. És en aquest moment quan els educadors decideixen redissenyar les properes accions a desenvolupar en el projecte.

RESULTATS

Un cop obtingudes les dades podem observar els següents resultats en els gràfics 1, 2 i 3 que es poden veure a continuació, desvetllant els dinatismes que tenen major grau de coincidència respecte el projecte, 5 monitors de 5 o 4 de 5. Ja que no tots els projectes tenen la major puntuació ni hi coincideixen entre espais.

En el gràfic 1 es mostren els resultats obtinguts en el projecte SomRiu de l'espai Tricycle. En una primera aproximació es pot veure que tots els participants tenen una mirada força comú respecte als diferents dinatismes de la rúbrica –bàsic, pedagògic i organitzatiu–. (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.178). Es troba absolut consens en els dinatismes de *Necessitats, Servei i Participació*. Les *necessitats* les valoren com a *presentades*, “considerant que els educadors i les entitats socials les decideixen per dur a terme el servei sense consultar-ho als participants” (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.180). Pel que fa el *servei* el descriuen com un servei *continuat*, “de durada prolongada compost per tasques repetitives i fàcils d'aprendre, la realització de les quals comporta una exigència i implicació moderades” (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.180). I per últim, la *participació* la defineixen com a *tancada* perquè, en base a l'opinió dels monitors, “els participants es limiten a fer les activitats que s'han programat prèviament sense poder introduir modificacions a la proposta inicial” (De la Cerda, 2015, p.49). D'aquesta manera, es percep que quan les necessitats són *presentades* coincideix que la participació és *tancada* i els participants consideren que no poden aportar perquè tot està preestablert.

ESP AIS D'APRENENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

En el gràfic 2 es mostren els resultats obtinguts en el projecte Curtmetratge de l'esplai Pubilla Cases – Can Vidalet. Els dinamismes que presenten major coincidència en aquesta experiència per part dels monitors són: *Necessitats, Participació, Reconeixement i Avaluació*. Les *necessitats* les valoren com a *decidides*, perquè, segons l'opinió dels monitors, “els joves juntament amb els educadors decideixen les necessitats sobre les que volen actuar analitzant diferents problemes i seleccionant-ne un” (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.180). La *participació* la valoren com a *liderada*, on “els participants es converteixen en promotors i responsables del projecte de manera que intervenen en totes les fases, decidint sobre els diferents aspectes rellevants” (De la Cerda, 2015, p. 49). Respecte al *reconeixement* els monitors consideren que és *intencionat* perquè “els educadors organitzen activitats destinades a reforçar positivament el treball dels participants i/o a celebrar la finalització del servei.” (De la Cerda, 2015, p. 60). El dinamisme de l'*avaluació* es valora com a *intuïtiva* perquè consideren que “els educadors es limiten a constatar, sense criteris ni indicadors definits, l'assoliment de certs objectius generals d'aprenentatge, que es poden acreditar” (Puig i Palos, 2015, p. 126). En aquest cas, el projecte Curtmetratge de l'esplai Pubilla Cases-Can Vidalet coincideix que les *necessitats* es perceben de manera consensuada com a *decidides* i la *participació* es valora com a *liderada*. Es reconeix així el grau de responsabilitat dels participants en el projecte a nivell de decisions, tant en la planificació com en la posada en pràctica, i es fa extensiva a la dimensió intencionada que li donen al *reconeixement*. L'avaluació però seria la dimensió que quedaria més deslligada donat que li manca, segons els monitors, la sistematització i els criteris vinculats als objectius.

En el gràfic 3 s'hi recullen els resultats del projecte Patis Vius de l'esplai Espurnes. S'observa un alt grau de coincidència en les dimensions *Necessitats, Servei i Participació*. Pel què fa les *necessitats* es valoren com a *decidides* perquè es considera que “els joves juntament amb els educadors decideixen les necessitats sobre les que volen actuar analitzant diferents problemes i seleccionant-ne un” (Martín, 2015, p.30). El *servei* obté la màxima valoració i el defineix com a *creatiu* en base a què els monitors consideren que és un “servei de durada variable compost per tasques complexes que els mateixos participants han de dissenyar per resoldre un problema que exigeix creativitat, cosa que comporta una exigència i implicació encara més grans” (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.180). Finalment la *participació* opinen que és *compartida* perquè “els participants comparteixen amb els educadors la responsabilitat en el disseny i desenvolupament del conjunt de l'activitat” (De la Cerda, 2015, p. 60). Així, en el projecte Patis Vius de l'esplai Espurnes s'estableix un vincle entre les necessitats decidides i el conjunt de tasques que es duen a terme, de manera creativa, per aconseguir el servei que respon a aquestes necessitats definides, en base a les dificultats que han estat detectades. La participació esdevé compartida i es percep un nivell de responsabilitat alt en el projecte des del moment de la detecció de la problemàtica que es defineix en forma de necessitat.

ESP AIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

A través d'una comparativa inter-projecte es pot observar, en la següent taula els dinamismes, el grau de coincidència entre els monitors d'un projecte respecte a la puntuació consensuada. Els dinamismes on apareix major coincidència intra-projecte i intre-projecte són els de necessitats i participació.

Dinamismes	Tricicle	Pubilla Cases Can Vidalet	Espurnes
Necessitats	5	4	5
Servei	5	3	5
Sentit Servei	4	3	2
Aprenentatge	4	3	3
Participació	5	4	4
Treball en grup	4	2	3
Reflexió	3	2	2
Reconeixement	4	4	2
Avaluació	3	4	3
Partenariat	3	3	3
C Centre	2	3	2

Taula 1. Grau de coincidència entre els monitors

Dels 3 tres espais 2 –Pubilla Cases-Can Vidalet i Espurnes– defineixen la *necessitat* com a *decidida* (grau III), en canvi, l'altre la descriu com a *presentada* (grau II) –Tricicle–. Per la seva banda, la *participació* cada espai la valora de diferent forma, obtenint un *participació liderada* (grau IV) –Pubilla Cases-Can Vidalet–, *compartida* (grau III) –Espurnes– i *tancada* (grau I) –Tricicle–. Aquest major consens entre els 15 monitors ens diu que els dinamismes que generen major acord en els projectes d'aprenentatge servei són: els que estan vinculats amb “les mancances o dificultats que presenta la realitat i que després de ser detectades conviden a fer accions encaminades a millorar la situació” (Puig, Martín, Rubio, Palos, Gijón, De la Cerda i Graell, 2015, p.179); i, per la seva banda, les que es relacionen amb la “intervenció que duen a terme els implicats en una activitat amb la intenció de contribuir juntament amb altres actors a

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

dissenyar-la, aplicar-la i avaluar-la". D'aquesta manera els monitors que proposen els projectes tenen molt clar que, malgrat el nivell en que es troben els projectes, valoren tenen més establert conceptualment en els projectes d'aprenentatge servei les necessitats que han de donar resposta i la participació dels infants i joves en aquest.

DISCUSSIÓ

La rúbrica d'aprenentatge servei ens ha permès veure i mostrar el conjunt de divergències entre dinamismes i executors dels projectes (monitors). Aquestes discrepàncies procuren una reflexió més profunda per arribar a un consens. D'aquesta forma, mitjançant les puntuacions pedagògiques individuals de cada dinamisme, les reflexions que es generen en el procés i les seves puntuacions conjuntes sobre els projectes s'analitza el funcionament com a equip alhora de deliberar i redissenyar el projecte.

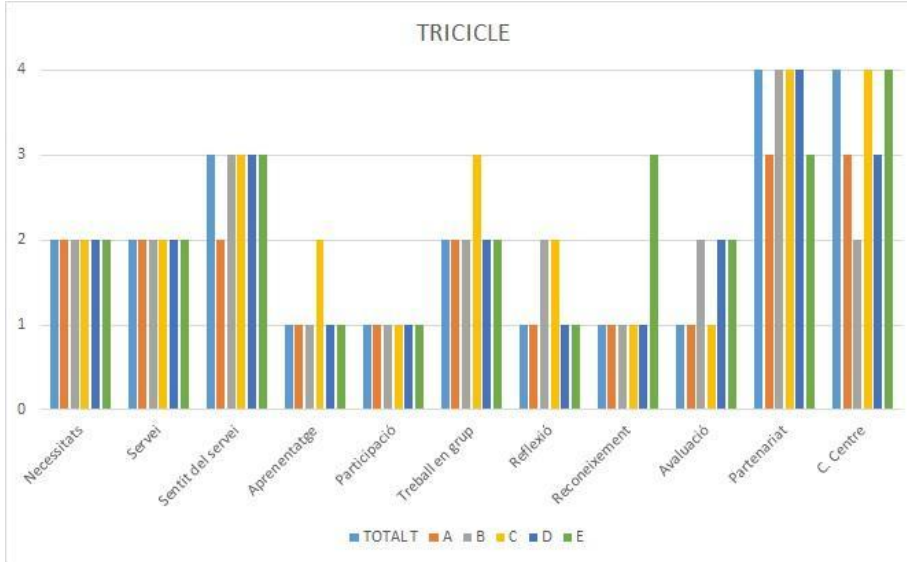
Així doncs aquesta rúbrica, tal com afirmen els seus propulsors, permet ser un espai reflexiu per identificar els punts forts i de millora del projectes d'ApS, facilita el debat pedagògic, optimitza les activitats, mostra possibilitat diverses i anima a implementar noves activitats (Puig, 2015); així com, permet un espai de participació, diàleg i entesa pedagògica.

Així mateix, una conclusió que sembla derivar-se de les nostres dades és la relació directa entre els dinamismes bàsics amb els pedagògics i organitzatius en els projectes d'aprenentatge servei. El grau de definició en el seu valor en els dinamismes bàsics determina des de un bon principi els dinamismes pedagògics i organitzatius. Tot un conjunt d'elements que seguirem analitzant a partir dels resultats qualitius d'aquest estudi.

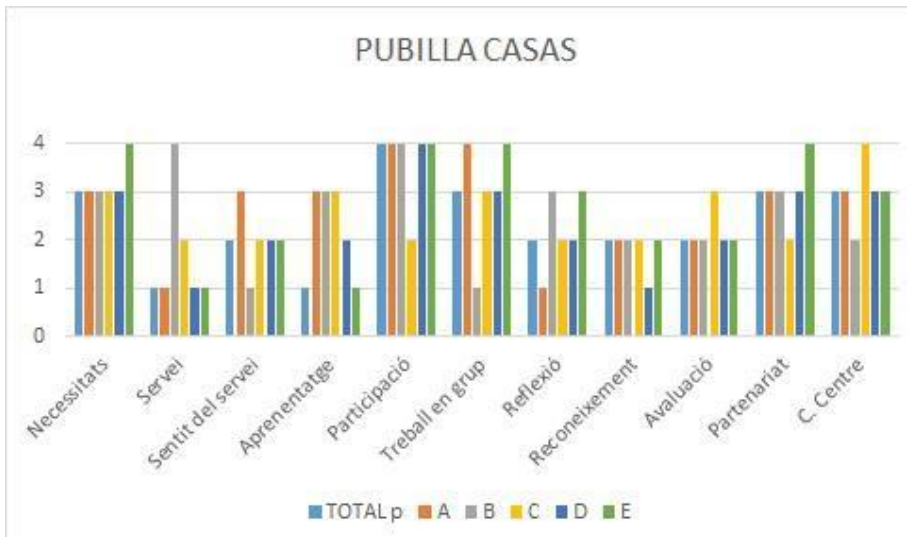

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

5.1. FIGURA O IMATGE 1

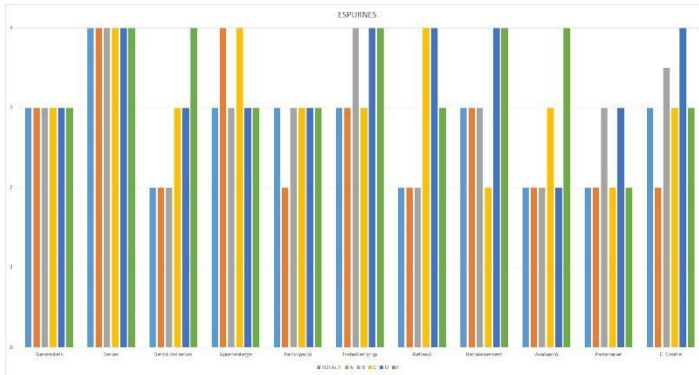
5.2. FIGURA O IMATGE 2

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

FIGURA O IMATGE 3

ESPAIS D'APRENTATGE: AGENTS DE CANVI A LA UNIVERSITAT

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES (segons normativa APA)

Batlle, R. (2013) El aprendizaje servicio en España. El contagio de una revolución pedagógica necesaria. Barcelona: Educar

Bisquerra Alzina, R. (2004). Metodología de la investigación educativa. Madrid: La Muralla.

De la Cerda, M. (2015) Una experiència significativa que incluye participación, cooperación, reflexión y reconocimiento. A Puig, J.M. (coord) *11 Ideas Clave. ¿Cómo realizas un proyecto de aprendizaje Servicio?* Barcelona: Graó, 47-62

Domingo Roget, À. (2013). Práctica reflexiva para docentes. de la reflexión ocasional a la reflexión metodológica. Saarbrücken: Publicia.

Martín, X. (2015) El aprendizaje Servicio articula tres dinanismos educativos básicos: necesidades, Servicio y aprendizaje. A Puig, J.M. (coord) *11 Ideas Clave. ¿Cómo realizas un proyecto de aprendizaje Servicio?* Barcelona: Graó, 29-43

Martín, X.; Rubio, L. (2006) Experiències d'Aprenentatge Servei. Barcelona: Octaedro

Páez, M. y Puig, J.M. (2013). La reflexión en el Aprendizaje-Servicio. Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS), 2(2), 13-32.

Puig, J.M (coord) (2015) *11 Ideas Clave. ¿Cómo realizas un proyecto de aprendizaje Servicio?* Barcelona: Graó

Puig, J. M. (coord.) (2009) Aprendizaje servicio (ApS). Educación y compromiso cívico. Barcelona: Graó.

Puig, J.M. et al. (2006) Aprenentatge Servei. Educar per a la ciutadania. Barcelona: Octaedro.

Puig, J.M. i Palos, J. (2015) Las competencias son el foco de la evaluación del alumnado en los proyectos de aprendizaje Servicio. A Puig, J.M. (coord) *11 Ideas Clave. ¿Cómo realizas un proyecto de aprendizaje Servicio?* Barcelona: Graó, 115-127

Schön, D. A. (1992) La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la enseñanza y el aprendizaje en las profesiones. Barcelona: Paidós.